

DOGAĐAJI G. 1848 U DNEVNIKU DRAGOLJE JARNEVIĆEVE

Iliirska književnica Dragojla Jarnević ostavila je — uz svoj književni rad razasut po nekim časopisima i uz zbirku »Domorodnih povijesti« — vrlo dragocjen prilog za upoznavanje prilika u svoje doba: Dnevnik od 1080 strana. Ulomke iz tog dnevnika objelodanila je već Adela Milčinović 1907 u knjizi »Dragojla Jarnevićeva«, ali ona nije dovoljno iskoristila najdragocjenije strane ovog dnevnika, važne za upoznavanje prilika onog vremena. Donosimo ovdje neke odlomke iz dnevnika (današnjim pravopisom), koji se odnose na događaje 1848 u Hrvatskoj, a mogu biti korisni našim historičarima.

»18. III. 1848. Nastao je sada po čitavom svijetu politički život, kojega se posljedice i kod nas javljaju... Nemiri, koji su se zbili 13. t. m. u Beču, uznemire i ovdje čitavu varoš, i sve za slobodom diše. Meni je vrlo milo, ako bi se ispunila ova zahtijevanja, no bojim se da mnogo ne će biti moguće, i da će se još više rasprostraniti među pukom razdraženost...

24. III. 1848. Danas, sa jučer otišlima, ode u Beč do 40 deputiraca, da isposluju koješta što pripadlježi Hrvatskoj. Krasno bijaše vidjeti crvene kape i surke, u kojima se osobito odlikovaše.

27. III. 1848. Večeras je čitava varoš rasvijetljena u čast Josipa Jelačića, izabranog i od dvora potvrđenog bana Hrvatske. Muzika obilazi varoš, čuje se pjevanje sa sviju strana i svaki trenutak zaori sa sviju strana »Živio!« Đaci pribave crvene kape i ponašaju se kao da su članovi novo uređene narodne garde. Proglašena je sloboda štampe i sve se više diže razvitak narodnosti hrvatske.

8. IV. 1848. Grdi, strašni jug evo traje već šest dana i čini, kao da će razoriti čitavu varoš. Strah obilazi nas građane i bez toga, jer prijete seljaci, da će na varoš jurišem radi kojekakvih preinačenja u zakonima; naime plemići, koji se brane plaćati danak nametnut im kod državnog sabora u Mađarskoj, — ponukani od mnogih mađarona — krive za to Ilirce.

16. IV. 1848. Danas popodne bijah izišla u polje, gdje se nalazaše čitavo stanovništvo grada; bijahu se, naime, sakupili da svi zajedno ekserciraju kao narodna garda, ali se među njima porodi nesloga i ne htjedoše svi ujedno vježbati, jer otprije ustrojena četa¹ ne htjede stupiti u red s novo uređenim gardistima, govoreći, da su među ovima sakupljene sve kojekakve kukavice i bokci, i da oni ne će zajedno s njima stajati. Iz ovog se porodi buka i vika, i malo da ne bude bitke i krvi. Poveća

¹ Građanska garda, osnovana u Karlovcu oko 1800 (usp. R Strohal, Grad Karlovac — opisan i orisan, str. 120—123).

gospoda, među kojima bijaše i Šplajt², koji dobi nemalo svoj dio, povukoše se tiho natrag i odoše pojedince u varoš.

Varoški sudac bijaše ponešto surov i nazove građansku četu svinjarima i reče, da će za po sata sazvati sjednicu i pozatvarati buntovnike. Ovo raspali gdje koje glave i zaključe, da će zajedno u varošku kuću i vidjeti, tko će ih pozatvarati, te se tako upute s muzikom u varoš. Ovdje dade sudac Piškorac pozatvarati vrata prije nego što ovi dođoše i odmakne se.

Malo zatim prisprije građanska četa pred varošku kuću te razlupa vrata, silom uzme iznutra svoj barjak, te iza mnogog prepiranja, bučenja i psovanja odnese u pohranu k senatoru Obradoviću, pa tako do večera bludiše po varošu...

1. V. 1848. Eto posljedice slaba značaja i pohlepe za blagom i častima! Dean, upravitelj grofa Nugenta na Bosiljevu, ustrijeli se danas poslije podne. Bio je dosad domorodac, ali se dade ludo navesti od karlovačkog velikog bilježnika i grofovog inspektora Vakanovića³, te pobuni prosti narod oko sebe protiv gospoštini i vladi, a bogzna za koju svrhu. To mu ne uspije, kao što mišljaše, i ne izađe Vakanoviću za rukom, te ovaj odvali svu krivnju od sebe i nametne je Deanu, a Dean — ne znajući kuda niti kamo — tane u grlo!...

13. V. 1848. Stalni prolazi vojnika kroz Karlovac, a i česti nemiri seljaka oko Karlovca ne dopuštaju mi otići od kuće...

18. VI. 1848. Danas bijaše Šplajt kod mene i — žalibože — potvrdi vijesti o Gaju, koje se već nekoliko dana ovuda raznašaju, naime da je Gaj od Miloša Obrenovića, bivšeg srpskog kneza, koji sada živi u Beču, a pred kratko vrijeme se nalazi u Zagrebu, uzajmio pet hiljada forinti srebra na ime banovo, a ban o tome niti ništa ne zna. Uz to, da su ušli u trag nekakvom sporazumu, koji on vodi protuzakonito s neprijateljima naše domovine, kao također da bi rado uzbuniti narod protiv bana, jer se on nadao da postane banom i vladarom cjelokupne Ilirije, koju je naumio nekada sastaviti...

Na Dravi da se kupe hrvatske regimente i da će nam biti uskoro na Mađara... U Pragu se narod sa vojskom, krivnjom grofa Windischgrätza, krvavo pobi, ... a u doljnjim Karlovcima u Srijemu proli se također srpska krv krivnjom slavonskog komandanta Hrabovskog...

Od sviju strana nadamo se da će buknuti rat. Bog neka znade, kako će ovo svršiti...

20. VIII. 1848. Jučer dođe barun Jelačić, ban naš, u Karlovac⁴. U hićenju, s kojim bijaše primljen, ne bijaše kraja. Neprestani »Živio!« pratio ga je svuda kuda god se pokaza, i narod se rivao gomilama oko njega. Navečer bijaše rasvjetljenje u tako nazvanom »Kaiserschmiedgartenu«⁵. Sila naroda, koji se bijaše tu sakupio, ne može

² Ljudevita Šplajta spominje Jarnevićeva više puta u svom dnevniku kao čovjeka, koji je »veoma za komunizam i slobodu«. Premda ga jednom prilikom izričito naziva »komunistom«, ne kaže, u čemu se njegovo uvjerenje konkretno sastojalo. Iz njezinih se zapisa može pouzdano razabrati samo to, da se oduševljavao za republiku i da je — barem u teoriji — priznavao potrebu revolucionarnog nasilja. Međutim, ne samo da je sudjelovao u Jelačićevu pohodu protiv Mađara, nego je za vrijeme apsolutističkog režima postao štaviše, prema riječima same Jarnevićeve, »crnožuti«, t. j. pristaša austrijskog apsolutizma.

³ A. Vakanović je tada već bio madžaron.

⁴ U »Upisnoj knjizi posjetitelja Čitaonice ilirske karlovačke« čitamo pod datumom 20. kolovoza potpisano: »Ba. Josip Jellačić, Ban«, dakle je Jelačić tom prilikom posjetio i Čitaonicu i ondje se potpisao.

⁵ Doslovno znači: »Carsko-kovački vrt«, naziv tada najveće bašte u Karlovcu.

se opisati. Jednom riječi: Ovakove svečanosti ne imaše Karlovac u uspomeni ni kod najstarijih ljudi koji sada žive.

Odbor žena, koji ga osobito primi na vratima njegova svratišta, bio je u srpskoj odjeći; no žalibože što držaše govor jedna djevojka, koja i sada jednako živi u njemačkom duhu i nema niti izgovor, kao što nema niti način donošenja. Bila je to starija kći prezidenta ovdašnjeg mjenbenog suda Svagelja.

A navečer još i gore! Kod igranja narodnih kola bude svejednako govoreno njemački, i budući se ja tome javno rugah, da predstavljajući Srbijanke prave samo maškaradu i paškvil na svoju odjeću, kad njemački brbljaju, primiše se konačno narodna jezika.

31. VIII. 1848. Danas idahu oko trgovaca šerežani sa trobojnim narodnim barjatom, da im što na put daruju, budući tegotno izlaze sa svoja četiri križaka (kreutzera), koje na dan dobivaju...

7. IX. 1848. Jutros odoše Ličani, njih do 6000 iz Karlovca. Jučer ode pak Otočana isto toliko. Ukupno ode ove nedjelje kroz Karlovac do 21.000 momaka, sila, pred kojom imaše većina stanovnika veliki strah; no prva dva odjela odoše mirno i pošteno, ali Ličani natjeraše trgovce — sa svojom krađom i otimanjem — tako daleko, da bijahu prisiljeni pozatvarati dućane.

Divlja je ova momčad i bez svake čudorednosti. Za njima dođu već iz mjesta kuda prolazahu tužbe: tu otjeraše čitava stada ovaca, onda osvojiše junca, kravu; oskrvnuše djevojke, raskopaše i popališe čitava stanja; jednom riječi: poćiniše toliko zlo, kao da su u dušmanskoj zemlji. Jao Mađarskoj kad ova divljad onamo prodre! Oni rekoše, da će Mađarsku na vijeke razoriti i da ne će više nikada stignuti svoje sadašnje stanje...

25. X. 1848. Što ono pred šest nedjelja prolazaaše kroz Karlovac dvadeset i dvije hiljade graničara na Mađara, to se opet ovijeh dana vraća kući njih 13.000. Ovake vrste ljudi ne imade osim njih... Boj su bili s Mađarima na tri mjesta, kako kažu, i bijahu u velikoj pogibelji. Krepko vođeni od generala Todorovića izmakoše na štajersku zemlju te spasiše život. No dobri bože! Kakav su plijen zarobili! Tu nose srebra i raznih stvari, kao na primjer svilenih marama, raznovrsnih komada od ženske i muške odjeće; tjeraju konje i kola; također oružje i kuhinjsko posude. Ta srce bi se moralo nekome plakati, kada vidi kako to nemilo ovuda prodaju i raznašaju; a više toga već u Mariboru i Ptuju poprodaše...

Kako su dolje (u Mađarsku; op. S. D.) prolazili, bijaše od njih po čitavom putu, otkako se od kuće digoše, pa jednako i pred banovim očima, svakakve pripovijesti o njihovim zločinima, a vjerojatno je da bi i sada isto tako učinili. Oni tjeraju ovuda volove, koje doista nije Mađarska odgojila, već će biti po svoj prilici zagorsko, ili prigorsko, ili draganičko blago, kuda ova sila prolazi, plijeni i otima...

Čitavi dan prolaze danas kroz Karlovac i imade ih nekoliko tisuća; tu prolaze svim sokacima i viču za hljeb, kojega je odviše malo za ovu masu ispečeno. Ja stajah jedan časak dolje pred kućnim vratima i kako prolazahu i ovim sokakom i za hljeb me stanu moliti, ja se branih da nemam, no stanu vikati, da imadem pa da ne dam, a da su oni gladni i da već gotovo od gladi padaju. Upravo danas ispekoh dva hljeba za kuću i ne mogavši slušati njihovu viku da su gladni, donesem onaj hljeb te im dadem i pošaljem ih u ime božje otale.

Ban im ne dopusti pred svojim očima plijeniti, i sada kažu, da ih je on prevario i da ne će nikada više na njegovu riječ na oružje... Kako se govori, ban se žali, što je ovako bezobzirno podigao na oružje ovu divljad, koja počini veliku sramotu

njemu i čitavom narodu... Po Štajeru, kamo su se kod Günsa pred Mađarima morali povući, plijenili su kao bijesni i ondje povukli na sebe prokletstvo.

Karlovac je gotovo sav na nogama još i sada, premda je već kasno u noći; i prolaze do tri stotine narodne straže pod puškom kroz sokake. Divljaci prijetiše, da će varoš potpaliti i onda plijeniti, budući da trgovci pred njima zatvaraju dućane, jer silno krađu i varaju, i zato svuda na prozorima gore svijeeće i građani su na nogama.

19. XI. 1848. Podvečer dođe Veber sa Triebom, drugim dubovačkim kapelanom, u pohode, gdje zametnusmo čitavi inat radi Jelačića i Windischgrätza⁶. Trieb je prviput tek kod nas večeras bio; on je čedan čovjek i za razgovor u političkim stvarima nije zadnji.

10. I. 1849. Sinoć bijasmo rasvijetlili mnoge kuće (to jest svi oni, kojima dođe još pod večer do znanja, da je Budim i Pešta u rukama carske vojske) na radost što padoše ove dvije varoši bez ijednog puškometu u ruke naših... I dosta da se možemo na to radovati, jer i tako pada dosta naših sinova pod mačevima Talijana i jesenas pod Bečom... a i bez toga pred Mađarima...

30. I. 1849. Noć je duboka, sve po sokacima mirno i tiho... moj sat udara deset, a i vanjski sat, na tornju sv. Trojice kuca deset... Ne da mi se spavati i razne misli razbijaju mi glavu. Ratna gibanja na sve strane i nas ovdje u maljahnoj varoši uznemiravaju. Stranke, koje bivaju, rasprostranjaju sad odovuda sad odonuda sve kojekakve laži. Novac, koji u narodu kruži, nije inaki već banknote, i svatko im se uklanja i velika je muka s ladanjskim pukom, koji višeput voli da ima nazad svoju robu, nego da prime banknote. Mesari ne daju mesa za hartiju, budući graničar na raštelu (raštnju) od Turčina za srebro kupi blago, a onaj prodaje našim mesarima.

Lihvari pak ne daju srebra inače, već za dvanaest od stotine, a svoju robu također više cijene za banknote. Onoj vrsti ljudi, koji s ničim ne trguju, jako je ružno, a koji žive od djela svojih ruku, oni opet dobe banknote za svoje djelo, a trgovac drži robu skupljom. Preimućne i bog pomaže, no sirotinja pati.

Naši republikanci snuju sve koješta i ufaju se u bana, da će on postati buntovnik, no po svoj prilici ovo im se ne će obistiniti, a onda će biti da se dobri bog smiluje!...

26. IV. 1849. Opet prolazi vojska kroz našu varoš. Danas leži ovdje bataljun Talijana, koji odlaze sutra put Zagreba, no će ga opet drugi zauzeti, koji sutra dođe. I ovako ide jednako. Austrija upotrebljava svu silu da Mađare smrvi, a bog neka znade, koji će nadvladati.

Danas popodne dođe 19 obitelji bjegunaca iz Erdelja ovamo, gdje će ostati do daljnje naredbe. Žalosni ljudi, no su većinom carski službenici...“

Stanko Dvoržak

⁶ T. j. zbog raznih gledišta u pitanju Jelačića i Windischgrätza.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA IX.

1956.

BROJ 1—4

NAKLADA »ŠKOLSKA KNJIGA« / ZAGREB

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB